

Slik jeg ser det

Bård Harstad
professor,
Økonomisk institutt,
Universitetet i Oslo

twitter: @bardharstad

Hver torsdag i Aftenposten

Aksel Mjøs
førsteamanuensis
Norges Handels-
høyskole

Elisabeth Holvik
sjeføkonom
Sparebank 1

Einar Lie
professor
Universitetet i Oslo

Helle Stensbak
sjeføkonom
YS

Erling Røed Larsen
professor
Handelshøyskolen BI

Bestikkelser. Er land fattige fordi de er korrupte, eller korrupte fordi de er fattige? Svaret er begge deler, og resultatet en fattigdomsfelle.

Korrupsjonsforbud som u-hjelp

Det er mange myter om korrupsjon. Nylig skrev Dagens Næringsliv om de 2600 milliarder dollar som årlig blir «borte» i korrupsjon – mer enn fem prosent av verdensøkonomien. I fattige land er «tapet» ved korrupsjon ti ganger beløpet som rike land gir i utviklingsbistand, sies det.

Men pengene som bytter eier er ikke tapt. Sedlene lever videre i mottagerens hender. I mange land regnes bestikkelser som en del av lønnen, og myndighetene finner det dermed billigere å ansette offentlige tjenestemenn. Sedlene som skifter hender er ikke den virkelige kostnaden ved korrupsjon.

Den virkelige kostnaden er mye større. Sammen med Jakob Svensson ved Stockholms Universitet har jeg analysert sammenhengene mellom utviklingsnivå, korrupsjon, lobbyvirksomhet og økonomisk vekst. Resultatene er publisert i det statsvitenskapelige tidsskriftet *American Political Science Review*.

Korrupsjon gir fattigdom

Nivået på bestikkelsene settes ikke tilfeldig. Innkreveren vil selvsagt se an betalingsvilligheten. De store bedriftene må betale mest. Bedrifter som alt har investert i det lokale markedet, og ikke lett kan flytte, har større betalingsvillighet til å fjerne hindringer. Det gjør kravet om bestikkelser større. Bedriftene venter selvsagt dette, og de blir dermed lunkne til å investere i korrupte land og markeder, enten investeringene ville gjort dem større eller mer spesialiserte lokalt. Det lave investeringsnivået fører til liten økonomisk vekst og dermed et lavt utviklingsnivå.

Dette er den virkelige kostnaden ved korrupsjon.

Bestikke eller lobby?

Store bedrifter må betale mer i bestikkelser. Aggregerer vi alle bedriftene i økonomien tyder dette på at summen av bestikkelser er større jo mer produksjons-

Strengere regler for hva internasjonale selskaper kan foreta seg av korrupsjon i fattige land er en effektiv politikk for å øke utviklingstakten.

Når korrupsjon gir fattigdom og fattigdom korrupsjon, får vi en ond sirkel, skriver Bård Harstad. FOTO: AFP/NTB SCANPIX

kapital det er blant bedriftene. Men det er en grense for alt. Er kapitalnivået tilstrekkelig høyt blir kostnadene ved bestikkelser så stor at nok er nok. Et typisk alternativ er intens lobbyvirksomhet for å fjerne reguleringene som er grunnlaget for byråkratens makt. Når kapitalnivået er høyt nok, foretrekker bedriftene å drive lobbyvirksomhet heller enn korrupsjon. Dette kan forklare hvorfor det er mer korrupsjon i fattige land, mens lobbyvirksomheten er større i rike.

Når korrupsjon gir fattigdom og fattigdom gir korrupsjon, får vi en ond sirkel. I fattige land, der det er relativt billig med bestikkelser, er disse likevel truende nok til at de største investeringene uteblir. Den lave økonomiske veksten kan hindre et land fra å nå den kapitalmengden som ville trigget et skifte bort fra korrupsjon. Resultatet kan bli en fattigdomsfelle. Mens noen økonomier vil klare bykset fra fattigdom og korrupsjon, vil de to forsterke hverandre i andre land.

Som olje i maskineriet?

En annen myte er at bestikkelser er nødvendig olje i det byråkratiske maskineriet. En liten slant under bordet åpner portene, og skuta losses raskere. Men den logikken stikker ikke dypt.

For å vise dette skiller Harvard-professor Andrei Shleifer og Chicagos Robert Vishny, mellom to typer korrupsjon: med

og uten «tyveri». Uten «tyveri» vil byråkraten riktignok sørge for at tollene betales og utslippskravene overholdes, men det blir ekstra dyrt for bedriftene å få godkjennelsen likevel. Denne type korrupsjon er mer som sand enn olje i maskineriet.

Ved korrupsjon med «tyveri» kan byråkraten bende litt på reglene, slik at utslippene ignoreres til en lavere utgift enn det ville kostet bedriften å overholde reglene. Til gjengjeld får byråkraten sedler i egen lomme. Om reglene uansett er til bry og til lite gagn for samfunnet, kan bestikkelsene nettopp se ut som den beryktede oljen i maskineriet.

Men slik er det ikke: For er det ikke nettopp de stivbeinte reglene som muliggjorde byråkratens ekstraintekt? Regler til bry er gull verdt, og det er smart å designe «maskineriet» slik at det krever olje i massevis.

Penger under bordet åpner kanskje bommen over veien, men bommene hadde vært færre om bestikkelsene uteble.

Straffeparadokset

En tredje myte er at mer straff eller overvåking reduserer korrupsjon. Alt annet likt, vil økt straff gjøre bestikkelser mer kostbart og mindre attraktivt, og det vil bli mer sannsynlig at bedriftene velger overholdelse eller lobbyvirksomhet heller enn bestikkelser.

Men alt annet er sjeldent likt. For dem som fortsetter med bestikkelsene, vil disse stige til et høyere nivå for å kompensere for den økte risikoen. De høyere bestikkelsene vil gjøre det enda mindre attraktivt å investere i markedet, og resultatet kan bli lavere økonomisk vekst. Lav vekst kan i sin tur gjøre det vanskeligere for økonomien å bygge opp kapitalmengden som er nødvendig for å klare det nevnte bykset bort fra korrupsjon.

At noe strengere regler mot korrupsjon faktisk kan forverre problemet i praksis, er dokumentert av blant andre Odd-Helge Fjeldstad ved Chr. Michelsens Institutt.

Den beste bistandshjelp?

For ikke å forverre problemet, må straffen være tilstrekkelig avskrekkende. Dersom også norske bedrifter kan regne med høy straff for å gi bestikkelser, vil de heller la være. Kanskje vil man i stedet ty til lobbyvirksomhet for å få fjernet kostbare krav og reguleringer. Når bestikkelsene faller bort vil det uansett ikke lønne seg med unødige bomstasjoner og regler til bry. Og når forventningene til bestikkelser uteblir, vil bedriftene bli motivert til å investere mer i de lokale markedene og den økonomiske veksten vil øke. Strengere regler for hva internasjonale selskaper kan foreta seg av korrupsjon i fattige land er derfor en effektiv politikk for å øke utviklingstakten.